

АНАЛІТИЧНИЙ ВІСНИК У СФЕРІ ОСВІТИ Й НАУКИ

Інформаційно-аналітичний бюлетень

Випуск I, 2015 р.

*Рекомендовано вченою радою
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського,
протокол № 6 від 26 травня 2015 р.*

Засновник:

ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Заснований у 2015 р.
Видається двічі на рік

Головний редактор

Л. Д. Березівська,
д-р пед. наук, проф., директор ДНПБ України
ім. В. О. Сухомлинського

Редакційна колегія:

О. В. Воскобойнікова-Гузєва, д-р наук із соц.
ком., с.н.с., заввідділу комплексних наукових та
науково-інформаційних проектів НБУВ,
Т. Ю. Гранчак, д-р наук із соц. ком., с.н.с.,
заввідділу політологічного аналізу Служби
інформаційно-аналітичного забезпечення
органів державної влади НБУВ,
Л. М. Заліток, канд. пед. наук, заступник
директора з наукової роботи ДНПБ України
ім. В. О. Сухомлинського,
С. М. Зозуля, канд. іст. наук, учений секретар
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (*заст.
гол. ред., відповідальна за випуск*),
В. В. Горак, канд. іст. наук, завсектору
аналітичної інформації відділу наукової
реферативної та аналітичної інформації у сфері
освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського,
Л. В. Рабаданова, канд. філос. наук, завсектору
реферативної інформації відділу наукової
реферативної та аналітичної інформації у сфері
освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського,
Л. І. Самчук, заввідділу наукової інформаційно-
бібліографічної діяльності ДНПБ України
ім. В. О. Сухомлинського

Адреса редакції:

ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського,
вул. М. Берлінського, 9, Київ, 04060, Україна
тел. (044)467-22-14, тел./факс (044)440-35-48.
E-mail: dnpb@i.ua, <http://www.dnpb.gov.ua/id/3/>.

ЗМІСТ

НАЦІОНАЛЬНА ОСВІТА: ІННОВАЦІЙНА ШКОЛА

Горак В. В. Національно-патріотичне виховання підростаючого покоління в Україні: сучасний стан (*аналітичний огляд*)2

Рабаданова Л. В. Пріоритети інноваційного розвитку української освіти (*реферативний огляд, частина I*)11

Горбенко Н. А. Педагогічний досвід Петра Васильовича Лосюка: національні традиції та педагогічна інноватика (*рекомендаційний бібліографічний список, частина I*)14

ПЕДАГОГІЧНА НАУКА

Янюк С. С. Європейський вибір освітньої політики країн Балтії: досвід для України (*анотований бібліографічний список, частина I*)18

Рабаданова Л. В. Патріотичне та духовно-моральне виховання школярів (*реферативний огляд, частина I*)23

ПСИХОЛОГІЧНА НАУКА

Самчук Л. І. Наративний підхід до навчання й виховання (*рекомендаційний бібліографічний список, частина I*)28

Рабаданова Л. В. Психологічні аспекти соціалізації особистості школярів (*реферативний огляд, частина I*)31

АНОНСИ

Постійно діючий науково-методологічний семінар ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського «Наукова бібліотека та якість сучасної освіти».....34

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН

(аналітичний огляд)

Упорядник

Горак В. В., канд. іст. наук, завідувач сектору аналітичної інформації відділу наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Нині гостро постає проблема збереження територіальної цілісності України. Розшарування населення, низька патріотична культура спричинили втрату державою частини

території. Саме тому, усвідомлення себе громадянином-патріотом України, самоототожнення кожного як частини великої нації з величною історією мають стати пріоритетними завданнями гуманітарної політики держави на найближчі роки.

Національне та військово-патріотичне виховання в Україні регламентується указами Президента, Міністерства освіти і науки України, Міністерства оборони України, Міністерства сім'ї, молоді та спорту, а також Законами України „Про освіту”, „Про місцеві державні адміністрації”, „Про оборону України”, „Про збройні сили України” та ін. Організаційно-методичні рекомендації щодо військово-патріотичного виховання містяться в Концепції військово-патріотичного виховання молоді, окремі аспекти національно-патріотичного виховання висвітлено в Національній доктрині розвитку освіти, а також інших нормативно-правових актах. До нормативно-правового забезпечення національно-патріотичного виховання можна віднести й Державну національну програму „Освіта: Україна XXI століття” та міжнародні документи (рекомендації ЮНЕСКО „Про виховання в дусі миру”, „Резолюція з прав людини”, „Конвенція про права дитини”).

Значну роботу з національного-патріотичного виховання дітей та молоді здійснюють Міністерство освіти і науки України, Національна академія педагогічних наук та інші інституції.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану національно-патріотичного виховання зростаючого покоління. Для реалізації мети поставлено такі завдання: проаналізувати публікації фахівців із національно-патріотичного виховання;

розкрити зміст національно-патріотичного виховання; визначити перспективи його розвитку.

Сучасний стан патріотичного виховання ґрунтовно висвітлюється в публікаціях І. Д. Беха, О. І. Вишневського, М. Д. Зубалій, К. І. Чорної, Г. В. Коваль та ін. Водночас в останні роки відчутно підвищилася увага до проблем національно-патріотичного виховання дітей та молоді й інших дослідників: В. М. Гарнійчук, С. М. Лопатюк, Є. О. Стех, Н. В. Скотної, Г. В. Корж та ін.

Так, у публікації В. М. Гарнійчук, окреслено проблеми патріотизму старших підлітків; визначено компоненти, критерії та показники сформованості патріотизму. Зокрема виокремлено три критерії виховання патріотизму старших підлітків: емоційно-мотиваційний, когнітивний і діяльнісний, а також компоненти – ціннісне ставлення до Батьківщини, до свого народу, до себе як громадянина-патріота незалежної України [3, с. 123]. М. Д. Зубалій розкриває становлення й розвиток змісту військово-патріотичного виховання в педагогічній літературі, особливо вирізняючи, проблему патріотичного виховання учнів старших класів у процесі організації та проведення позакласної роботи [9; 10]. С. М. Лопатюк у публікації висвітлює військово-патріотичне виховання молоді в освітньому процесі. Під патріотичним вихованням автор розуміє систематичну й цілеспрямовану роботу навчальних закладів із формування патріотичної свідомості, почуття вірності своїй батьківщині, усвідомлення традицій [17, с. 29]. Дослідження Є. О. Стех присвячене патріотичному вихованню учнівської молоді в професійно-технічних навчальних закладах [22]. Патріотичне виховання дослідник тлумачить, як цілеспрямований, планомірний, систематичний, педагогічний вплив на особистість з метою формування якостей свідомого патріота, а саме: духовно-етичних, історико-пізнавальних, професійно-діяльнісних, психологічних, громадянсько-діяльнісних [22, с. 6–7]. Ю. М. Зоря у своїй розвідці розкриває організаційно-педагогічні засади використання інформаційно-комунікаційних технологій у патріотичному вихованні старшокласників у позашкільній діяльності [8]. Н. В. Скотна, аналізуючи сучасний стан та особливості патріотичного виховання в сучасному українському суспільстві, називає кілька причин нагальності проблеми патріотичного виховання: системна криза ідентичності, економічна дезінтеграція та соціальна диференціація; відсутність єдиної оцінки та трактування найважливіших історичних подій. На сьогодні, за словами дослідниці, стан патріотизму в Україні територіально обмежений, споглядальний та латентний. Його об'єктом виступає не Вітчизна взагалі, а батьківщина – тобто місце, де людина народилася, її рідний край [20, с. 19–25]. Г. В. Коваль указує на потребу ґрунтовної й послідовної політики патріотичного виховання; наголошує, що патріотизм слід розглядати не тільки як любов до Батьківщини, а як вищий прояв ідейності та політичної свідомості [14].

О. І. Вишневський зміст сучасного українського виховання вбачає в розвитку якостей моральності, патріотизму, демократизму, родинності, характерності, природосвідомості [2].

Н. В. Бугайчук, розглядаючи основні положення Концепції національно-патріотичного виховання молоді, в основу яких покладено українські народні традиції, надбання національної та світової педагогіки й психології, окреслює пріоритетні напрями роботи навчальних закладів і називає форми взаємодії школи та сім'ї в навчанні й вихованні [1]. Г. В. Корж пріоритетним напрямком національно-патріотичного виховання вважає громадянське виховання на основі конституційного патріотизму як гранично регулятивної ідеї, яка передбачає дотримання рамок Конституції держави, повагу до прав і свобод людини [16]. О. Оксенюк розкриває основні аспекти національно-патріотичного виховання на уроках історії. Автор переконана, що особлива роль у формуванні патріотичних цінностей в учнів належить учителеві, який має правильно підготувати та структурувати зміст навчального матеріалу, визначити методи, прийоми, засоби й форми навчання та виховання [18]. О. Канашко одним із найважливіших напрямів формування навичок громадянської поведінки в процесі соціалізації особистості називає громадянсько-патріотичне виховання учнів, зазначаючи, що необхідною умовою становлення громадянина-патріота є співпраця з органами місцевого самоврядування, батьками, вчителями й адміністрацією навчального закладу [11]. М. М. Єщенко розглядає проблему патріотичного виховання в теперішніх суспільно-політичних умовах, називає основні складові виховання громадянина-патріота [5].

І. Давиденко у своїх дослідженнях перелічує головні завдання, які стоять перед нашою державою, – виховання в молодого покоління почуття патріотизму, формування особистості на засадах духовності, моральності, толерантності, створення умов для інтелектуального, культурного та фізичного розвитку, реалізації науково-технічного та творчого потенціалу молодих громадян [4, с. 4]. І. Кардашова обґрунтовуючи важливість патріотичного виховання учнівської молоді, зазначає, що його основною метою є формування в особистості поваги до історичної спадщини та національних цінностей українського народу. Дослідниця наголошує на практичній цінності використання новітніх інформаційних технологій і колективних творчих справ у навчально-виховному процесі [12]. А. Загородня виділяє три різновиди патріотизму: етнічний, територіальний, державний; розкриває розуміння понять «патріотизм», «патріотичне виховання», «національна свідомість» тощо [6].

Варто вказати, що національно-патріотичне виховання спрямоване на формування у молоді світоглядних позицій, поглядів, переконань, ідеалів, мотивів, стимулів, традицій, звичаїв та інших соціально значущих цінностей вітчизняної та світової духовної культури. Патріотичне ж виховання є складовою загального виховного процесу; це систематична й цілеспрямована діяльність органів державної влади та громадських організацій із формування в громадян високої патріотичної свідомості, почуття любові до України, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків [4, с. 4]. Національне виховання передбачає знання національних цінностей, розуміння цілей та бажання їх реалізувати й дотримуватися [19, с. 36]. Чіткого розрізнення понять національного й патріотичного виховання на сьогодні не існує.

Метою патріотичного виховання є „становлення громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудувати її як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу і гарантувати її національну безпеку, знати свої права і обов'язки, цивілізовано відстоювати їх, сприяти єднанню українського народу, громадському миру і злагоді в суспільстві” [19, с. 15]. Національне ж виховання спрямоване на передачу вихованцям соціального досвіду, успадкування ними духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міждисциплінарних взаємин, формування незалежно від національної приналежності особистісних рис громадянина Української держави, духовності, трудової, моральної, розумової, естетичної, правової, фізичної та екологічної культури [13, с. 80].

Основними завданнями патріотичного виховання є:

- утвердження в свідомості й почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України;
- виховання поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки;
- сприяння набуттю дітьми та учнівською молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, вміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкування з соціальними інститутами, органами влади, спроможності додержуватися законів та захищати права людини, готовності брати на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів;
- формування етнічної та національної самосвідомості, любові до рідної землі, держави, родини, народу; визнання духовної єдності населення всіх регіонів України, спільності культурної спадщини та майбутнього;
- утвердження гуманістичної моральності, культивування кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, дбайливого ставлення до природи;
- формування мовної культури, оволодіння українською мовою та розуміння осмислення її як духовного коду нації [19, с. 15–16].

Важливими принципами патріотичного виховання є: принцип національної спрямованості; гуманізації виховного процесу, самоактивності і саморегуляції; культуровідповідності; полікультурності; соціальної відповідальності; історичної і соціальної пам'яті; принцип міжпоколінної наступності поколінь [15, с. 7–8; 19, с. 16–17].

Національне виховання ґрунтується на принципах природовідповідності, народності, етнізації виховання, гуманізації, демократизації, зв'язку виховання з життям, трудовою діяльністю народу, поєднання педагогічного керівництва із самодіяльністю учнів, реалізації народознавчого, людинознавчого і особистісного підходів у процесі навчання й виховання, безперервності й наступності навчання тощо [13, с. 81].

Сучасні дослідники визначили також компоненти патріотичного виховання: когнітивний (наявність знань, патріотичних якостей), мотиваційний

(спрямованість поведінки на обов'язки перед державою), поведінковий (відображає здатність до прийняття адекватних рішень, саморозвиток, самопізнання), інформаційний (характеризує ступінь оволодіння патріотичними нормами, якостями та суттю патріотичного виховання) [22].

Як зазначають фахівці, патріотизм у загальноосвітніх навчальних закладах можна виховувати загальнопедагогічними методами та під час різних видів навчально-виховної діяльності [23]. Серед засобів патріотичного виховання – : рідна мова, вітчизняна історія, українська література, культура, рідна природа, звичаї, традиції тощо [7].

Процес національно-патріотичного виховання здійснюється в навчальній, позакласній і позашкільній діяльності, сім'ї, дитячих та юнацьких об'єднаннях. У школі формами і методами патріотичного виховання можуть стати уроки історії України, Захисту Вітчизни, географії, природознавства, літератури, суспільствознавства, різні види позакласної та позаурочної роботи. Задіюють і традиційні методи: проведення лекцій, бесід, диспутів, екскурсій, семінарів, свят, уроків пам'яті тощо.

Як вище зазначалось, виховання патріотизму в школі реалізовується різними шляхами; це і громадянська освіта та громадянське, національне виховання; військово-патріотичне, правове, морально-етичне, духовне виховання; музейна справа; краєзнавча та пошуково-дослідна діяльність; соціальне проектування; учнівське самоврядування тощо [21].

Важливим аспектом патріотичного виховання є формування національної свідомості, яка включає: любов до України, її історичного минулого; віру в духовну силу народу та його призначення; вміння осмислювати історію, культуру, мистецтво, цінності, мораль, звичаї, обряди, символіку свого народу, нації, рідного краю, а також іншу систему вчинків, що є наслідком любові до Батьківщини, віри, відповідальності; готовність свідомо служити інтересам України [6; 24; 25].

Недостатнє нормативно-правове забезпечення та відсутність чіткого загальнодержавного напрямку діяльності у системі національно-патріотичного виховання потребує розроблення соціальної програми зі стратегічними напрямами громадсько-патріотичного виховання. З цією метою нещодавно Міністерство освіти і науки України затвердило нову Концепцію національно-патріотичного виховання дітей та молоді, яка визначає нову стратегію цілеспрямованого і ефективного процесу виховання суб'єкта громадянського суспільства, громадянина-патріота України. На її основі Національна академія педагогічних наук має розробити план заходів та методичні рекомендації. До цього документа раніше вже розробляли низку інших подібних з часів це, зокрема, Концепція національної системи виховання (1996); Концепція національно-патріотичного виховання (2009); Концепція Загальнодержавної цільової програми патріотичного виховання громадян на 2013–2017 рр.; Концепція громадянської освіти та виховання в Україні (2012). Проте практично жодного з цих документів не було повністю реалізовано [15].

У Концепції національного-патріотичного виховання дітей та молоді (2015) зазначено, що патріотичне виховання є складовою національного, його мета – „становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин” [15, с. 5]. Для реалізації мети патріотичного виховання, необхідно вирішити такі основні завдання:

– утвердити в особистості патріотичні цінності, переконання і повагу до культурного та історичного минулого України, Конституції України, Законів України, державної символіки;

– сприяти набуттю дітьми та молоді патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення;

– формувати толерантне ставлення до інших народів, культур і традицій;

– спонукати зростаючу особистість до активної протидії українофобству, аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму [15, с. 6–7].

У концепції надано також пропозиції щодо шляхів реалізації патріотичного виховання дітей та молоді. Зокрема – через удосконалення нормативно-правової бази (підготовка документів, внесення змін до існуючих законів, розроблення програм, державних і громадських заходів різного характеру з національно-патріотичного виховання); активізацію діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері національно-патріотичного виховання (проведення різноманітних заходів, підтримка волонтерських проєктів, популяризація здобутків українського народу, активне залучення молоді до збереження єдності українського суспільства тощо); співпрацю органів державної влади та органів місцевого самоврядування з громадянським суспільством; інформаційне забезпечення (організація у теле- і радіопрограмах, Інтернет-ресурсах, пресі постійнодіючих рубрик, що популяризуватимуть українську історію, культуру та здобутки; підтримка українських книг і кінофільмів, запобігання пропаганді в ЗМІ тощо) [15, с. 8–11].

Концепцією передбачено три етапи впровадження національно-патріотичного виховання дітей та молоді:

I. 2015 р. – розроблення нормативно-правової бази, створення у структурі МОН України Центру патріотичного виховання, інформаційного ресурсу, присвяченого національно-патріотичній тематиці;

II. 2015–2017 рр. – розроблення програм, навчально-методичних посібників, методичних рекомендацій, щодо патріотичного виховання;

III. 2018–2019 рр. – проведення моніторингу системи патріотичного виховання дітей та молоді, наукових конференцій, аналіз здобутків, досягнень і викликів [15, с. 12].

У результаті впровадження системи національно-патріотичного виховання очікується розвинути у молодого покоління патріотичну свідомість і відповідальність, почуття вірності та любові до Батьківщини; зацікавити молодь службою у Збройних силах України; зберегти стабільність у суспільстві, соціальному та економічному розвитку країни, зміцнити її обороноздатність та

безпеку; створити ефективні виховні системи національно-патріотичного виховання молоді; консолідувати зусилля суспільних інституцій у справі підростаючого покоління [15, с. 13].

Висновок. Проблема національно-патріотичного виховання на сьогодні надзвичайно важлива та актуальна. З'ясовано, що основною метою національно-патріотичного виховання є формування свідомого громадянина-патріота. У загальноосвітніх навчальних закладах цей процес забезпечується на уроках історії України, Захисту Вітчизни, української літератури, географії, суспільствознавства та інших предметів, а також під час позакласної та позаурочної роботи. Потребує посиленої уваги й проблема єдиного розуміння сутності національно-патріотичного виховання, унаслідок чого МОН України спільно з НАПН України працюють над розробленням та впровадженням нової Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, яка сприятиме формуванню громадянина-патріота та консолідації українського суспільства на шляху свого розвитку.

Список використаних джерел

1. **Бугайчук, Н. В.** Організація виховної роботи у навчальних закладах у 2014–2015 навчальному році / Н. В. Бугайчук // Пед. вісн. – Черкаси, 2014. – № 3. – С. 83–86.
2. **Вишневський, О.** Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посібник / Омелян Вишневський. – Дрогобич : Коло, 2006. – 608 с.
3. **Гарнійчук, В. М.** Сформованість патріотизму старших підлітків на етапі становлення Української держави: компоненти, критерії та показники / В. М. Гарнійчук // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. / Ін-т проблем виховання НАПН України. – Кіровоград, 2014. – Вип. 18, кн. 1. – С. 123–132.
4. **Давиденко, І. В.** Виховання молоді як складова формування громадянина та патріота [Електронний ресурс] / І. В. Давиденко // Філософія освітнього простору особистості : матеріали конф. 1 V Міжнар. форуму „Особистість у єдиному освітньому просторі”, 7–18 квіт. 2014 р., Запоріжжя / Запоріж. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти. – Текст. дані. – Запоріжжя, 2014. – Режим доступу: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp15/Davidenko_t.pdf (дата звернення: 21.04.15). – Назва з екрана.
5. **Єщенко, М. М.** Проблема патріотичного виховання у контексті національної ідентичності / М. М. Єщенко // Імідж сучас. педагога. – 2014. – № 9. – С. 60–61.
6. **Загородня, А.** Сучасне розуміння патріотичного виховання молоді [Електронний ресурс] / А. Загородня // Теорія та методика упр. освітою : електрон. наук. фахове вид. / Ун-т менеджменту освіти НАПН України. – Текст. дані. – Київ, 2013. – № 10. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ttmuo_2013_10_11.pdf (дата звернення: 21.04.15). – Назва з екрана.
7. **Заставний, І. В.** Основні напрями патріотичного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс] / І. В. Заставний

// Студентський альманах : зб. магістер. робіт / ДВНЗ „Університет менеджменту освіти” НАПН України. – Текст. дані. – Київ, 2012. – № 2. – Режим доступу: <http://mp2.uomo.edu.ua/wp-content/uploads/2012/04/Заставний.pdf> (дата звернення: 21.04.15). – Назва з екрана.

8. **Зоря, Ю. М.** Організаційно-педагогічні засади використання інформаційно-комунікаційних технологій у патріотичному вихованні старшокласників у позакласній діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.07 „Теорія та методика виховання” / Зоря Юлія Миколаївна ; Ін-т проблем виховання НАПН України. – Київ : [б. в.], 2014. – 19 с.

9. **Зубалій, М. Д.** Військово-патріотичне виховання старшокласників у процесі позакласної роботи / М. Д. Зубалій // Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал : матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2013 р. / НАПН України, Ін-т проблем виховання. – Івано-Франківськ, 2014. – Вип. 4. – С. 388–390.

10. **Зубалій, М. Д.** Становлення і розвиток змісту військово-патріотичного виховання в педагогічній літературі / М. Д. Зубалій // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. / Ін-т проблем виховання НАПН України. – Кіровоград, 2014. – Вип. 18, кн. 1. – С. 270–279.

11. **Канашко, О.** Громадянсько-патріотичне виховання та соціалізація особистості / Ольга Канашко // Рідна шк. – 2014. – № 6. – С. 34–37.

12. **Кардашова, І.** Виховуємо патріотів України / Ірина Кардашова // Директор шк., ліцею, гімназії. – 2013. – № 5. – С. 60–64.

13. **Кіт, Г. Г.** Національний підхід у вихованні в контексті сучасних виховних парадигм / Г. Г. Кіт, В. А. Куксін // Проблеми українського національного виховання : зб. наук. пр. / Дрогобиц. держ. пед. ун-т ім. І. Франка. – Дрогобиц, 2013. – С. 74–84.

14. **Коваль, Г. В.** Історія становлення системи патріотичного виховання в Україні / Г. В. Коваль // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології : зб. наук. пр. / Херсон. нац. техн. ун-т. – Херсон, 2014. – № 1. – С. 95–99. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/apdytp_2014_1_35.pdf (дата звернення 6.05.15).

15. **Концепція національно-патріотичного виховання** дітей та молоді [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України : [офіц. сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2015. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/reforma-osviti/> (дата звернення: 6.05.15). – Назва з екрана.

16. **Корж, Г. В.** Національно-патріотичне виховання: соціально-політичний та етнічний виміри / Г. В. Корж // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. / Запоріж. держ. інж. акад. – Запоріжжя, 2011. – Вип. 45. – С. 148–156. – Текст статті доступний в Інтернеті: file:///D:/DOCUME~1/Admin/LOCALS~1/Temp/znpvgvzdia_2011_45_19.pdf (дата звернення: 6.05.15).

17. **Лопатюк, С. М.** Військово-патріотичне виховання підростаючої людини в освітньому просторі / С. М. Лопатюк, Г. К. Бріль // Сучасний навчально-виховний процес: теорія і практика : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. викладачів, молодих науковців та студентів, 30–31 берез. 2010 р. / Держ. закл. „Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського”. – Одеса, 2010. – С. 27–31.

18. **Оксенюк, О.** Національно-патріотичні аспекти виховної діяльності на уроках історії в загальноосвітніх навчальних закладах у світлі вимог інформаційного суспільства / Оксана Оксенюк // Нова пед. думка. – 2012. – № 4. – С. 187–190.

19. **Система патріотичного виховання** дітей та учнівської молоді в умовах модернізаційних змін : навч.-метод. посіб. / [авт. кол.: Бех І. Д., Журба К. О., Киричок В. А. та ін.]. – Київ : Пед. думка, 2011. – 240 с.

20. **Скотна, Н. В.** Патріотичне виховання в Україні: реалії та перспективи / Н. В. Скотна // Проблеми українського національного виховання : зб. наук. пр. / Дрогобиц. держ. пед. ун-т ім. І. Франка. – Дрогобич, 2013. – С. 19–26.

21. **Смоляр, О. В.** Впровадження інноваційних форм навчання та виховання у процесі формування патріотичної особистості [Електронний ресурс] / Смоляр Ольга Володимирівна // Освіта.ua. – Текст. дані. – Київ, 2014. – Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/43052/ (дата звернення: 6.05.15). – Назва з екрана.

22. **Стех, Є. О.** Патріотичне виховання учнівської молоді в професійно-технічних навчальних закладах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.07 „Теорія та методика виховання” / Стех Євгенія Олександрівна ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ : [б. в.], 2014. – 23 с.

23. **Чепіль, М. М.** Теоретико-методологічні аспекти патріотичного виховання / М. М. Чепіль // Проблеми українського національного виховання : зб. наук. пр. / Дрогобиц. держ. пед. ун-т ім. І. Франка. – Дрогобич, 2013. – С. 34–44.

24. **Чорна, К. І.** Зміст патріотичного виховання школярів в умовах державотворчого процесу в Україні / К. І. Чорна // Виховання патріотизму у дітей та молоді в сучасних соціально-економічних умовах : матеріали звітної наук.-практ. конф. / Ін-т проблем виховання АПН України. – Київ, 1999. – С. 12–14.

25. **Чорна, К. І.** Основні пріоритети виховання громадянина-патріота в умовах української державності / К. І. Чорна // Проблеми українського національного виховання : зб. наук. пр. / Дрогобиц. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. – Дрогобич, 2013. – С.63–73.

ПРІОРИТЕТИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ

(реферативний огляд, частина I)

Упорядник

Рабаданова Л. В., канд. філос. наук, завідувач сектору реферативної інформації відділу наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Для національної системи освіти актуальним є огляди теоретичних, дидактичних та методологічних аспектів педагогічних інновацій, що спричинюють суттєві зміни в різних видах діяльності та стилях мислення суб'єктів педагогічного процесу. Це й упровадження інтерактивних та комп'ютерно-орієнтованих технологій та нових методик навчання, і зміцнення практичного підґрунтя для теоретичних знань, що їх отримують учні та студенти, демократизація освіти задля виховання вільної, самодостатньої особистості з креативним мисленням.

Специфіку проблематики відображено в дисертаціях, монографіях, збірниках наукових праць, науковій періодиці та матеріалах науково-практичних конференцій.

1. Колесова, О. А. Інноваційна освіта в парадигмі інформаційних технологій : автореф. дис. ... канд. філос. наук : [спец.] 09.00.10 „Філософія освіти” / Колесова Олена Анатоліївна ; ДЗ „Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського”. – Одеса : [б. в.], 2011. – 18 с. – укр.

Висвітлено проблему віртуалізованих освітніх технологій „мережевого суспільства” в просторі гіперреальності й інфотехномислення, завдяки чому збільшується кількість нових освітніх спільнот. Доведено, що інформаційно-комунікативна парадигма сучасної освіти вказує на необхідність трансформації інституціоналізованої освіти в контексті „суспільства знань”, в якому освіта залучається у всі сфери життя соціуму та перетворюється на перманентний процес. Уточнено розуміння того, що в сучасних сферах науки та техніки рушіями стають не новації, а інновації, які демонструють орієнтацію освіти на запити інформаційної епохи, відповіді на які досягаються через креативний тип мислення.

2. Кузь, В. Г. Нова освітня парадигма – нові освітні технології / В. Г. Кузь // Педагогіка і психологія. Вісн. НАПН України. – 2011. – № 2. – С. 28–35. – Бібліогр.: 12 назв. – укр.

Зазначено, що сучасна освітня концепція враховує такі новітні ідеї: учитель – це не джерело знання, а посередник між учнем і знанням, тож і він має постійно навчатися; взаємний інформаційний обмін між учителями та учнями має відбуватися в процесі спільної освітньої, дослідницької та практичної діяльності на основі новітніх інформаційних комунікаційних технологій; розроблення принципово нових технологій, що ґрунтуються на єдності освіти, науки та інформаційної діяльності. Акцентовано увагу на ролі сучасного університету, яка полягає в розвитку інноваційної діяльності, в зміцненні

міждисциплінарних зв'язків, забезпеченні єдності триади «навчання – дослідження – інновації в практичній діяльності».

3. Левченко, О. О. Обґрунтування фасилітативного стилю педагогічної взаємодії в річищі ідей людиноцентризму в процесі професійної підготовки викладача психології / О. О. Левченко // Педагогіка і психологія. Вісн. НАПН України. – 2011. – № 4. – С. 66–67. – Бібліогр.: 15 назв. – укр.

Зроблено спробу обґрунтувати теоретичні основи моделі фасилітативного підходу в культурі інновацій з дитиноцентризму, які утворюють простір особистісно орієнтованого навчання. Висвітлено особливості збагачувальних педагогічних моделей, побудованих на взаємодії педагогічної культури та фасилітативного підходу, міра неузгодженості моделювального уявлення й реального функціонування якого є основою для визначення педагогічних умов оптимізації освітнього процесу й механізмів фасилітації (підтримка, збагачення, допомога) разом з упровадженням навчальних програм; виокремлено три типи збагачення навчальних програм: перший пов'язаний з виявленням і розвитком інтересів учнів; другий – сприяє формуванню в дітей умінь і навичок реалізації здібностей; третій – активізує дослідницьку й художньо-естетичну діяльність через організацію занять індивідуально або в малих групах. Наведено класифікацію груп освітніх практик за ознаками моделей особистісно орієнтованого навчання.

4. Інформаційно-комунікаційні технології як засіб реалізації особистісно зорієнтованого навчання / Н. Г. Зубаль, О. О. Ковальчук, Н. С. Луцьок, О. М. Собчук // Пед. пошук. – 2011. – № 3. – С. 13–17. – Бібліогр.: 4 назви. – укр.

Узагальнено досвід педагогічного колективу Луцької гімназії № 21 ім. М. Кравчука з реалізації особистісно зорієнтованого навчання і виховання шляхом упровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у процес вивчення шкільних предметів. Окреслено проблеми, які виникають у педагогічній практиці вчителів та способи їх подолання. Зосереджено увагу на організаційно-діагностичному та практичному етапах дослідно-експериментальної роботи з означеної теми. За результатами першого етапу з'ясовано, що за допомогою ІКТ розширюється світогляд та коло друзів школяра, робота з комп'ютером позитивно впливає як на особистісну, так і на пізнавальну сферу учнів основної школи. Доведено, що для вчителів різних дисциплін пріоритетними є різні можливості комп'ютера. Виділено переваги ІКТ як інноваційної технології для реалізації особистісно зорієнтованого навчання. Розкрито результати практичного етапу, на якому послідовно вирішувалися всі завдання експерименту, постійно відстежувалася його динаміка (проведення комплексного моніторингу освітньої системи гімназії) з метою розроблення методики та технології роботи з програмним забезпеченням навчального закладу.

5. Сорока, М. Інновації у професійному навчанні – основа модернізації / Мирослав Сорока // Проф.-техн. освіта. – 2011. – № 2. – С. 22–24. – укр.

Висвітлено досвід роботи Львівського вищого професійного училища ресторанного сервісу та туризму, інноваційні перетворення в якому

спричиняють соціально-економічні перетворення, які вимагають відповідного оновлення свідомості педагогічного колективу, прагнення до освоєння та застосування педагогічних інновацій, демократизації навчання, учнівського самоврядування, перетворення навчання у самонавчання, проведення майстер-класів, професійних творчих конкурсів тощо. Перелічено послуги училища населенню. Звернено увагу на проведення моніторингу працевлаштування випускників (вміщено статистичні дані щодо працевлаштування випускників за п'ять років). Акцентовано на поглибленому вивченні іноземних мов, на міжнародних угодах щодо стажування учнів у Польщі, Франції, Німеччині, Туреччині.

6. Чен, Н. В. Дидактичні умови організації інноваційного навчання у вищих педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.09 „Теорія навчання” / Чен Наталія Володимирівна ; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків: [б. в.], 2011. – 20 с. – укр.

Розглянуто проблеми організації інноваційного навчання у педагогічних ВНЗ. Розкрито суть понять „інновація”, „інноваційне навчання”, „організація інноваційного навчання”, визначено особливості інноваційного навчання та його організації у процесі підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності. Теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено дидактичні умови організації інноваційного навчання, уточнено критерії та показники рівнів готовності майбутніх учителів до педагогічної діяльності. Реалізовані у педагогічному експерименті умови сприяють підвищенню якості навчання студентів і забезпечують формування глибоких професійних і психолого-педагогічних знань, розвивають творче мислення, творчі здібності майбутніх педагогів.

7. Уваркіна, О. Базова модель новітньої української освіти / Олена Уваркіна // Рідна шк. – 2012. – № 6. – С. 9–12. – Бібліогр.: 13 назв. – укр.

Розглянуто новітню модель української освіти у контексті її розвитку в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. Виокремлено традиційні напрями виховання дітей та молоді в Україні, які вирізняють її серед інших національних освітніх систем. Висвітлено поняття „національна педагогічна матриця” як сукупність взаємопов'язаних характеристик, що визначають її сутність, спрямованість і за якою можна відстежити її відмінність від систем освіти інших країн. Зазначено, що педагогічна матриця української освіти охоплює фундаментальні загальнолюдські цінності - працелюбність, повагу до землі, матері та родини, знання і пізнання, одвічно притаманні українському народу. Наголошено, що важливою складовою навчально-виховного процесу на сучасному етапі розвитку освітньої системи України стають педагогічні інновації.

8. Первушевська, І. Стратегічні інновації – довгострокова програма конкурентоспроможності освітньої системи ПНЗ нового типу / Ірина Первушевська // Директор шк., ліцею, гімназії. – 2012. – № 2. – С. 101–105. – укр.

Описано авторську соціально-виховну модель профільної освіти в Рівненському міському Палаці дітей та молоді (ПДМ) – реальне how-how у

позашкільній галузі освіти країни. Зазначено, що система внутрішньої та зовнішньої інтеграції окремих профільних шкіл і ресурсних центрів на рівні ПДМ, його зовнішніх зв'язків слугує оптимізації та синтезу наявних форм і механізмів діяльності. Проведено моніторинг результатів профільного навчання, який демонструє високий загальний підсумок діяльності ПДМ на рівні особистості, закладу, соціуму.

9. Шиян, Р. Педагог та проблеми реформування освіти (результати соціально-психологічного дослідження) / Роман Шиян, Тарас Гурей, Ірина Горбач // Нова пед. думка. – 2012. – № 2. – С. 34–37. – Бібліогр.: 3 назви. – укр.

Визначено найбільш актуальні освітні проблеми, які потребують невідкладного вирішення, а саме: недостатнє фінансування освітньої галузі, отримання якісної освіти та створення належних умов праці для педагогів. Розглянуто один із важливих напрямків навчально-виховної роботи – виховання в учнів здорового способу життя та шанобливого ставлення до державних святинь, української мови, історичної та культурної спадщини, естетичне та етичне виховання, підготовка кваліфікованих спеціалістів, професіоналів тощо.

10. Гречка, Ю. В. Інновації у професійній орієнтації / Ю. В. Гречка // Проф.-техн. освіта. – 2012. – № 3. – С. 37–38. – укр.

Розглянуто досвід роботи приймальної комісії Державного навчального закладу „Криворізький центр професійної освіти металургії та машинобудування” та наведено відомості про професійно-технічну підготовку учнів. Репрезентовано інноваційні тенденції, що сприяють розвитку профорієнтаційної роботи у Центрі – співпраця зі ЗМІ, впровадження PR-технологій, співпраця з ВНЗ відділами освіти виконкому районних у місті рад, робота із загальноосвітніми навчальними закладами. Описано досвід роботи Центру консалтингу та сприяння працевлаштуванню учнів та випускників Криворізького центру професійної освіти металургії та машинобудування.

ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД ПЕТРА ВАСИЛЬОВИЧА ЛОСЮКА: НАЦІОНАЛЬНІ ТРАДИЦІЇ ТА ПЕДАГОГІЧНА ІННОВАТИКА (рекомендаційний бібліографічний список, частина I)

Упорядник

Горбенко Н. А., науковий співробітник відділу наукової інформаційно-бібліографічної діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Петро Васильович Лосюк – один із ідейних натхненників та авторів концепції організаційно-педагогічних основ діяльності гуцульської школи

як регіональної української національної. Його дітищем є Яворівська загальноосвітня школа I–III ступенів, яку він незмінно очолював з 1974 р. Зі звичайної сільської гірської восьмирічки Петро Васильович зумів вивищити її до статусу авторської

гуцульської школи. Невтомною, кропіткою працею, власним прикладом педагог розширював життєві горизонти своїх юних земляків. Ще одним підтвердженням високих ідеалів народного вчителя П. В. Лосюка стала реалізація на базі Яворівської ЗОШ проекту „Школа здібностей”, що базувався на принципах особистісно орієнтованого навчання, рівного доступу до якісної освіти з урахуванням індивідуальних особливостей, нахилів і здібностей. Підґрунтям діяльності української національної гуцульської школи став регіональний етнографічний компонент у сучасній школі, поєднання краєзнавчого матеріалу із новітніми педагогічними технологіями. Це дало змогу сформувати неповторну навчально-виховну систему на основі природовідповідності, патріотизму, педагогічної інноватики та індивідуальності учнів.

З огляду на актуальність проблем національно-патріотичного виховання, дитиноцентризму, оригінальних педагогічних інновацій у сучасній освіті, для поширення результатів новітнього педагогічного досвіду фахівцями Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського підготовлено рекомендаційний бібліографічний список „Педагогічний досвід П. В. Лосюка: національні традиції та педагогічна інноватика”.

У посібнику представлено науковий доробок вченого за період 1994–2014 рр.: монографія, навчальні, науково-практичні та методичні посібники, статті з наукових збірників, публікації з фахової та регіональної преси.

Рекомендаційний список складається з 2 розділів.

Розділ I „Праці П. В. Лосюка” містить бібліографічні описи праць. Їх згруповано й розміщено в хронологічному порядку – за прямою хронологією з виокремленням років видання, а в межах року – за видами документів, а саме:

- книги;
- статті зі збірників, журналів, газет;
- видання, де П. В. Лосюк є упорядником, укладачем чи одним із укладачів (помітка „Упоряд.”);
- рецензії (помітка „Рец.”);
- праці, у підготовці яких П. В. Лосюк брав участь як редактор, член редколегії (помітка „Ред.”);

У розділі II „Література про педагогічну та громадську діяльність П. В. Лосюка” представлено бібліографічні описи матеріалів, в яких зроблено спробу осмислення педагогічної діяльності П. В. Лосюка і його внеску у вітчизняний та світовий педагогічний дискурс.

Позиції, позначені астериском (*), відсутні у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.

Рекомендаційний список розрахований на науковців, педагогів, студентів і всіх, кого цікавлять процеси становлення та розвитку інноваційної школи в Україні.

ПРАЦІ П. В. ЛОСЮКА

1994

1. ***Концепція Гуцульської школи** як регіональної української національної школи / П. Лосюк // Гуцул. шк. – 1994. – № 1. – С. 5–6.

2. ***Поради до планування і організації системи національного виховання школярів** / П. Лосюк // Гуцул. шк. – 1994. – № 2. – С. 5–10.

1995

3. ***Концепція Гуцульської школи** в контексті Державної національної програми „Освіта” („Україна ХХІ століття”) / П. Лосюк // Гуцул. шк. – 1995. – № 2. – С. 9–10.

4. ***Подбаймо про юні таланти Гуцульщини** / П. Лосюк // Гуцул. шк. – 1995. – № 5. – С. 15–16.

5. ***Регіональна програма „Освіта Гуцульського краю”** на виконання Державної національної програми „Освіта” („Україна ХХІ століття”) / П. Лосюк // Гуцул. шк. – 1995. – № 5. – С. 5–10.

1996

6. ***Інформатизація освіти: сучасний стан і перспективи** / П. Лосюк // Гуцул. шк. – 1996. – № 1. – С. 7–8.

1997

7. **Гуцульська школа** : до 150-річчя Яворів. серед. шк. / Петро Лосюк ; Б-ка Гуцул.шк., Н.-д. лаб. „Гуцульська педагогіка і гуцульщинознавство”. – Косів : Писаний Камінь, 1997. – 122 с. : іл.

8. ***Корекція навчальних програм і розробка тематичного планування з гуцульщинознавства** / П. Лосюк // Гуцул. шк. – 1997. – № 1. – С. 53–54.

9. **Семенкові канікули** / Петро Лосюк // Початкова шк. – 1997. – № 4. – С. 34–35.

У статті йдеться про одного з перших різьбярів по дереву Юрія Шкрібляка (1822–1884) із села Яворова, що в Косівському районі на Прикарпатті, та його нащадків, які наполегливо опановують секрети різьблення.

1998

10. ***Організаційно-дидактичні основи** розвивального навчання / П. Лосюк // Психолого-педагогічні та методичні проблеми розвивального навчання : тези Всеукр. наук.-практ. конф. – Івано-Франківськ, 1998. – С. 18–19.

11. ***Розвиток здібностей особистості школяра** в умовах навчально-виховного комплексу гуцульської школи / П. Лосюк // Гуцул. шк. – 1998. – № 1. – С. 45–48.

1999

12. **Гуцульська школа** / П. Лосюк // Директор шк. – 1999. – Берез. (№ 11). – С. 2–5.

13. ***Науково-методичне забезпечення екологічного виховання школярів Гуцульщини** / П. Лосюк // Гуцул. шк. – 1999. – № 1. – С. 51–53.

14. ***Розвиток творчих здібностей і естетичне виховання школярів у процесі оволодіння декоративно-прикладним мистецтвом** / П. Лосюк // Декоративно-прикладне мистецтво і дизайн: проблеми і перспективи : зб. матеріалів наук. практич. конф. – Івано-Франківськ, 1999. – С. 21–23.

15. ***Сільська школа: шляхи виживання і розвитку** / П. Лосюк // Гуцул. шк. – 1999. – № 1. – С. 3–6.

2000

16. ***Використання комп'ютерів при вивченні навчальних предметів – важливий чинник особистісно орієнтованого навчання** / П. Лосюк // Гуцул. шк. – 2000. – № 9/10. – С. 16–17.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН БАЛТІЇ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

(анотований бібліографічний список, частина I)

Упорядник
Янюк С. С., молодший науковий
співробітник відділу наукової
інформаційно-бібліографічної діяльності
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

На сучасному етапі розвитку освіти приклад європейських країн є актуальним не тільки з погляду економічної інтеграції. Для вчених,

педагогів, експертів у сфері освіти всього світу великого значення набуває освітня політика систем держав Європейського Союзу, а також підтримання та прийняття участі ними у Болонському процесі. Велику цінність має вклад Ради Європи в розроблення документів саме з освітньої політики.

Передумовами вступу Латвії, Литви та Естонії до Європейського Союзу були економічні, соціальні та політичні зміни, які відбувалися всередині цих країн. Участь цих республік в організаціях регіонального та міжнародного співробітництва, а саме: Балтійській Асамблеї, Раді держав Балтійського моря, Організації з Безпеки та Співробітництва в Європі, Раді Європи, Північній Раді – стала важливою передумовою євроінтеграції. Виконання всіх критеріїв членства в ЄС виявилось досить складним завданням. Пріоритетним був процес адаптації законодавчої бази держав Балтії до правового доробку ЄС, важливу роль відіграли політичні мотиви та економічна зацікавленість у ЄС.

Загалом європейська інтеграція для зазначених країн виступила важливим стимулом для розвитку освітньої галузі, позитивно вплинула на розвиток інфраструктури. Досвід Латвії, Литви та Естонії, багато в чому може бути корисним і для України, яка, своєю чергою, неодноразово проголошувала про наміри вступу до ЄС.

Зважаючи на актуальність теми, фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського підготовлено анотований бібліографічний список „Європейський вибір освітньої політики країн Балтії: досвід для України”.

Список складається з трьох розділів:

- I. Проблеми та досягнення в освіті Латвійської Республіки.
- II. Особливості освітньої реформи в Литовській Республіці.
- III. Стратегічний розвиток освіти Естонської Республіки.

До списку увійшли бібліографічні описи авторефератів дисертацій, монографій, збірників наукових праць, публікацій у періодичних та продовжуваних виданнях та Інтернет-ресурсів. У межах розділів документи розміщено за абеткою авторів і назв. Список має наскрізну нумерацію. Хронологічні рамки дібраного матеріалу – 2003–2014 рр.

Список адресовано науковим працівникам, аспірантам, учителям, студентам, які готують наукові роботи, а також всім, хто цікавиться зазначеною вище темою.

І. ПРОБЛЕМИ ТА ДОСЯГНЕННЯ В ОСВІТІ ЛАТВІЙСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

1. **Алейникова, И.** Сравнение – мать учения: основные тенденции развития образования в современном мире: образование в Корее, Канаде, Латвии / Инна Алейникова // Управление шк. – 2006. – 16–31 дек. (№ 24). – С. 19–23.

Охарактеризовано тенденції розвитку освіти в Кореї, Канаді та Латвії. Зокрема розглянуто проблему зменшення кількості малокомплектних сільських шкіл у Латвії. Проаналізовано економічні, демографічні та інші причини виникнення цього явища. Охарактеризовано шляхи розвитку системи освіти в умовах латвійського села.

2. **Бикова, Т.** Мовна ситуація у сфері освіти Латвійської Республіки: політологічний аспект / Т. Бикова // Наук. вісн. Ужгород. ун-ту. Серія: Політологія, соціологія, філософія / МОН України, Держ. вищ. навч. закл. „Ужгородський національний університет”. – Ужгород, 2009. – Вип. 12. – С. 139–142. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/natural/Nvuu/PSF/2009_12/Bykova.pdf (дата звернення: 23.04.15).

Досліджено освітню політику Латвійської Республіки щодо мови викладання в навчальних закладах. Охарактеризовано основні принципи мовної політики цієї країни в галузі освіти, починаючи з 1991 року.

3. **Бороненко, В. Ф.** Школьный парадокс: высокая ценность образования и низкая мотивация к учебе (на примере Латвии) / Бороненко В. Ф. // Современные достижения в науке и образовании : сб. тр. Междунар. науч. конф., 25 сент. – 2 окт. 2008 г., г. Нетания, Израиль / Нац. Совет Украины по машиноведению. – [Хмельницький], 2008. – С. 172–175. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://www.iftomh.com.ua/docs/MASE_2008.pdf (дата обращения: 23.04.15).

У статті подано результати дослідження „Фактори, що перешкоджають отриманню сучасної освіти”, результатом якого є аргументоване твердження про втрату мотивації до навчання та шляхи подолання цієї проблеми.

4. **Верина, В. С.** Изменения в законодательстве о высшем образовании Латвийской Республики / Верина В. С. // Современные достижения в науке и

образовании : сб. тр. Междунар. науч. конф., 25 сент. – 2 окт. 2008 г., г. Нетания, Израиль / Нац. Совет Украины по машиноведению. – [Хмельницкий], 2008. – С. 183–186. – Текст статьи доступный в Интернете: http://www.iftomm.hu.ua/docs/MASE_2008.pdf (дата обращения: 23.04.15).

У дослідженні проаналізовано зміни, які відбулися в законодавстві про вищу освіту впродовж 1998–2008 рр.

5. **Высшее образование** в Латвии [Электронный ресурс] // Global study: образование за рубежом. – Электрон. дан. – Режим доступа: <http://www.study.kz/1/8/313/visshee-obrazovanie-v-latvii> (дата обращения: 23.04.15). – Загл. с экрана.

Охарактеризовано систему професійної вищої освіти Латвії. Розглянуто особливості навчання в коледжах та вищій школі (вузах). Здійснено порівняльну характеристику програм професійної вищої освіти, зокрема програм академічної вищої освіти, магістерських програм, післядипломних програм.

6. **Голубкова, Т.** Развитие высшего образования в Латвии [Электронный ресурс] / Татьяна Голубкова // The Baltic course = Балтийский курс. – Текст. дан. – Режим доступа: <http://www.baltic-course.com/rus/opinion/?doc=76053> (дата обращения: 06.01.15). – Загл. с экрана.

Подано результати аналізу розвитку ринку вищої освіти в Латвії та дано оцінку його конкурентоспроможності. Розкрито структуру системи вищої освіти. Стаття підготовлена в рамках IV міжнародної науково-практичної конференції „Трансформація регіональних економік: сталий розвиток і конкурентоспроможність”, що відбулася в Балтійській міжнародній академії в Ризі 7 червня 2013 р.

7. **Гришин, А.** Приоритетность качества услуг латвийских вузов: проблемы и предложения [Электронный ресурс] / Аркадий Гришин // Актуальные проблемы образования : межвузов. науч.-практ. и учеб.-метод. конф., февр. 2011 г. / Ин-т транспорта и связи. – Текст. дан. – Рига, 2011. – Режим доступа: http://www.tsi.lv/sites/default/files/editor/science/Publikacii/Aktual/Actual_2011/7_arkadiy_grishin.pdf (дата обращения: 23.03.15). – Загл. с экрана.

Стаття містить результати дослідження в контексті сучасного зарубіжного досвіду розвинених країн із забезпечення стратегічної пріоритетності якісної вищої освіти, аналіз деяких гострих проблем латвійських вузів, особливо приватних, зокрема слабкий зв'язок навчального процесу з науковими дослідженнями. Автор формулює низку пропозицій не тільки по поточному пом'якшенню проблем, які загострюються, а й по життєво необхідному стратегічному зміцненню інтеграції науково-освітнього процесу Латвійської Республіки.

8. **Дзелме, Ю.** Структура системы гарантии качества высшего образования в Латвии / Ю. Дзелме // Альма матер (Вестн. высш. шк.). – 2004. – № 1 – С. 17–22.

Досліджено латвійську систему контролю якості вищої освіти, яка почала створюватися з середини 90-х років. Охарактеризовано особливості організації оцінювання та акредитації вищих навчальних закладів, а також навчальних програм, за якими вони працюють. Розкрито принципи оцінювання та

інтерпретації результатів якості вищої освіти вишів університетського та неуніверситетського типу. Описано етапи здійснення процедури акредитації вузів. Указано на проблеми у стандартизації вищої професійної освіти та шляхи їх розв'язання.

9. **Дьякон, Д. Р.** Диверсифікація фінансових інструментів регулювання вищої освіти в Латвії / Д. Р. Дьякон // Наук. вісн. Акад. муніцип. упр. : зб. наук. пр. Серія: Економіка / Акад. муніцип. упр. – Київ, 2013. – Вип. 1. – С. 193–203 : табл., рис. – Бібліогр.: 4 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvamu_ekon_2013_1_24.pdf (дата звернення: 23.04.15).

У статті представлено моделі державно-приватного, приватного та іноземного фінансування національної системи вищої освіти. Автором спрогнозовано обсяги фінансування системи вищої освіти Латвії на період до 2015 р.

10. **Євтух, М.** Шляхи до соціально-педагогічної реабілітації інвалідів: Кримський гуманітарний університет вивчає досвід навчальних закладів та соціальних служб Латвії / Микола Євтух // Пед. газета. – 2008. – Квіт. (№ 4). – С. 5.

Вивчено та проаналізовано досвід Латвії у сфері навчання та надання освітніх послуг студентам-інвалідам у вищій школі. Зокрема, охарактеризовано методи та технології навчання студентів з особливими потребами. Обґрунтовано шляхи пошуку ефективних методик соціалізації молодих людей з обмеженими властивостями; принципи їхнього супроводу в період навчання. Досліджено питання розроблення та впровадження програм і навчальних планів для успішної адаптації студентів з особливими потребами.

11. **Карпенко, О. В.** Упровадження Болонських принципів у контексті реформування системи освітніх послуг країн Балтії (Латвії, Литви та Естонії) / О. В. Карпенко, Л. І. Самчук, О. В. Кривоносова // Педагогіка і психологія. Вісн. НАПН України. – 2013. – № 3. – С. 91–98. – Бібліогр.: 16 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: <http://www.dnpb.gov.ua/datas/upload/files/432512540.pdf> (дата звернення: 23.04.15).

Проаналізовано особливості реалізації національних систем надання освітніх послуг у Латвії, Литві та Естонії, а також реформування цих послуг через здійснення виваженої державної політики в контексті європейської інтеграції. Узагальнено окремі негативні наслідки впровадження принципів Болонського процесу в зазначених країнах.

12. **Комарова, Г.** Информационное обеспечение образовательного процесса в библиотеках высших учебных заведений Латвии [Электронный ресурс] / Гита Комарова // Библиотечно-информационные ресурсы в современном мире науки, культуры, образования и бизнеса : тема 2008 года: Библиотеки, информация и образовательные технологии в гражданском обществе : материалы 15-й Юбилейной Междунар. конф. „Крым 2008”, АР Крым, Украина, 7–15 июня, 2008 / Гос. публ. науч.-техн. б-ка [и др.]. – Текст. дан. – М. : ГПНТБ России, 2008. –

Бібліогр.: 11 назв. – Режим доступу: <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea2008/disk/015.pdf> (дата обращения: 23.04.15). – Загл. с экрана.

Охарактеризовано інформаційні ресурси та послуги бібліотек для студентів і академічного персоналу у вищих навчальних закладах Латвії. Вказано на позитивні зміни у забезпеченні доступу та управлінні інформаційними ресурсами, представлено інформаційні ресурси бібліотек як у державних навчальних закладах Латвії (Латвійському університеті, Ризькому університеті ім. Страдіня, Відземському університетському коледжі) так і в приватних вищих навчальних закладах, таких як: Інститут транспорту та зв'язку, Балтійська Міжнародна Академія, Вища школа бізнесу Turība.

13. **Конограй, В. В.** Особливості реформування вищої педагогічної освіти Латвії в контексті впровадження принципів Болонського процесу / Конограй В. В. // Вісн. Чернігів. нац. пед. ун-ту. Серія: Пед. науки / Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. – Чернігів, 2014. – Вип. 122. – С. 117–119. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VchdpuP_2014_122_29.pdf (дата звернення: 23.04.15).

У статті визначено основні шляхи розвитку та модернізації системи підготовки вчителів освіти Латвії в останні десятиріччя. Проаналізовано етапи реформування вищої освіти в країні. Визначено напрямки реалізації національної стратегії розвитку вищої педагогічної освіти в контексті реалізації принципів європейської інтеграції та впровадження принципів Болонського процесу. Указано на окремі проблеми в підготовці майбутніх учителів, шляхи підвищення ефективності та якості вищої педагогічної освіти.

14. **Кристопчук, Т. Є.** Розвиток педагогічної освіти у країнах Балтії та країнах Середземномор'я / Т. Є. Кристопчук // Педагогічна освіта в країнах Європейського Союзу : монографія / Т. Є. Кристопчук ; Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. – Рівне, 2013. – С. 254–319.

Проаналізовано структуру та зміст педагогічної освіти в країнах Балтії (Республіці Естонія, Латвійській Республіці, Литовській Республіці) та Середземномор'я. Визначено тенденції розвитку педагогічної освіти у вищезазначених державах. Виявлено спільні та відмінні риси в розвитку педагогічної освіти балтійських країн.

15. **Меньшиков, В. В.** Достижения и проблемы образования Латвии с позиции теории капитала / Меньшиков В. В. // Современные достижения в науке и образовании : сб. тр. Междунар. науч. конф., 25 сент. – 2 окт. 2008 г., г. Нетания, Израиль / Нац. Совет Украины по машиноведению. – [Хмельницький], 2008. – С. 169–172. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://www.iftomm.ho.ua/docs/MASE_2008.pdf (дата обращения: 23.04.15).

Автор статті доводить, що різноманітні види ресурсів (капітали, активи) все більше впливають на конкурентоздатність економічних суб'єктів, вимагають нового погляду на освіту в аспекті підвищення її якості й позитивного впливу на ефективність ринку праці.

16. **Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija** : [офіц. сайт Міністерства освіти і науки Латвійської Республіки]. – Режим доступу: <http://www.izm.gov.lv/lv/> (дата звернення: 24.04.15).

ПАТРІОТИЧНЕ ТА ДУХОВНО-МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ (реферативний огляд, частина I)

Упорядник

Рабаданова Л. В., канд. філос. наук, завідувач сектору реферативної інформації відділу наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

З огляду на суспільно-політичну ситуацію в Україні все більшої актуальності набуває формування в молодого покоління почуття патріотизму та активної громадянської позиції. Школа має виховувати громадянина-патріота,

готового розбудувати Україну як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, сприяти єднанню українського народу та встановленню миру й злагоди в суспільстві. Патріотичне та духовно-моральне виховання школярів взаємопов'язані, оскільки їх основою є історичні й культурні цінності, традиції і звичаї народу, значення яких зростає в умовах європейської інтеграції України.

1. Дяченко, О. О. Виховання у молодших школярів шанобливого ставлення до людей : автореф. дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.07 „Теорія та методика виховання” / Дяченко Ольга Олександрівна ; Миколаїв. держ. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. – Миколаїв : [б. в.], 2010. – 20 с. – укр.

Розкрито соціально-педагогічні причини непошани дітей до оточуючих і проаналізовано стан сформованості шанобливого ставлення до людей у сучасній початковій школі. Розглянуто сутність і структуру поняття „шанобливе ставлення”. Визначено компоненти, показники та рівні вихованості в дітей шанобливого ставлення до інших людей. Обґрунтовано педагогічні умови формування в молодших школярів такого ставлення. Виокремлено етапи експериментальної роботи: пропедевтичний, когнітивно-збагачувальний, репродуктивно-діяльнісний, креативно-діяльнісний. Встановлено позитивну динаміку розвитку у молодших школярів експериментальних груп шанобливого ставлення до людей.

2. Качур, М. М. Патріотичне виховання молодших школярів засобами художнього краєзнавства : автореф. дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.07

„Теорія та методика виховання”/ Качур Мирослава Михайлівна ; Ін-т проблем виховання АПН України. – Київ : [б. в.], 2010. – 20 с. – укр.

Розглянуто проблеми патріотичного виховання учнів початкових класів засобами художнього краєзнавства. Уточнено зміст поняття «патріотизм» і визначено поняття „патріотичне виховання засобами художнього краєзнавства”. Розроблено критерії (когнітивний, емоційно-мотиваційний, діяльно-творчий, етно-ідентифікаційний, полікультурний), визначення рівня сформованості патріотизму в молодших школярів (високий, достатній, середній, початковий). Запропоновано модель патріотичного виховання молодших школярів засобами художнього краєзнавства. Визначено, науково обґрунтовано та дослідно-експериментальним шляхом перевірено педагогічні умови й особистісно орієнтовану інтегративну технологію патріотичного виховання молодших школярів засобами художнього краєзнавства.

3. Щербак, І. В. Підготовка майбутнього вчителя до громадянського виховання учнів початкової школи: автореф. дис. канд. пед. наук : [спец.] 13.00.04 „Теорія та методика професійної освіти” / Щербак Ігор Вікторович ; Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси : [б. в.], 2010. – 20 с. – укр.

Розглянуто громадянське виховання особистості як педагогічну проблему. Проаналізовано психолого-педагогічні засади громадянського виховання молодших школярів. Розкрито особливості підготовки майбутнього вчителя до громадянського виховання учнів початкової школи. Вперше розроблено й обґрунтовано педагогічні умови та модель формування готовності майбутніх учителів до громадянського виховання учнів початкової школи. Визначено компоненти, критерії, показники й охарактеризовано рівні готовності майбутніх учителів до громадянського виховання учнів початкової школи.

4. Оришко, С. П. Патріотичне виховання старшокласників у процесі туристсько-краєзнавчої діяльності загальноосвітніх навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.07 „Теорія та методика виховання” / Оришко Світлана Петрівна ; Тернопіл. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль : [б. в.], 2010. – 20 с. – укр.

Розкрито суть і складові компоненти понять «патріотизм», «патріотичне виховання», критерії та показники їх прояву. Обґрунтовано й охарактеризовано основні функціональні компоненти туристсько-краєзнавчої діяльності та встановлено механізм їх реалізації. Розроблено організаційно-функціональну модель патріотичного виховання старшокласників. Визначено й експериментально перевірено педагогічні умови патріотичного виховання учнів старшої школи у процесі туристсько-краєзнавчої діяльності. Запропоновано практичні рекомендації до використання можливостей туристсько-краєзнавчої діяльності у цілісній системі патріотичного виховання старшокласників.

5. Чорна, К. І. Патріотичне виховання старшокласників у позаурочній діяльності / К. І. Чорна // Пед. вісн. – Черкаси, 2010. – № 1. – С. 15-20. – укр.

Розроблено методику формування етапу експерименту з проблеми „Патріотичне виховання старшокласників у позаурочній діяльності” шляхом створення результативної виховної моделі, апробованої в експериментальних

школах області, схему якої представлено на рисунку. Пріоритетним напрямом діяльності є: утвердження в свідомості й почуттях особистості патріотичних цінностей і переконань, поваги до культурного та історичного минулого, формування етнічної та національної самосвідомості. Конкретизовано діяльність виховної системи експериментальних шкіл як єдності навчальної і позакласної підсистем, акцентовано увагу на значущості предметів соціально-гуманітарного циклу, використанні на уроці елементів позакласної виховної роботи, проведенні нетрадиційних форм уроку. Проаналізовано соціальні, моральні, духовні причини низької демократичної свідомості та громадянської активності молоді, охарактеризовано властиві українцям риси демократії та риси, які не сприяють розвитку демократії.

6. Погрібна, Л. В. Моральне виховання в сім'ї молодших школярів з нейротичними ускладненнями розвитку : автореф. дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.07 „Теорія та методика виховання” / Погрібна Лілія Василівна ; Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. – Умань : [б. в.], 2011. – 20 с. : табл. – укр.

Розкрито психолого-педагогічні підходи до проблеми сімейного виховання дітей і зміст поняття нейротизму як ускладнення розвитку дитини. Визначено сутність феномена „моральне виховання дітей з нейротичними ускладненнями розвитку” (НУР), критерії, показники, рівні моральної вихованості молодших школярів зі згаданою патологією. Визначено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови морального виховання в сім'ї молодших школярів з НУР (підвищення компетентності учителів початкових класів щодо співпраці з батьками учнів з НУР з метою морального виховання, розроблення та запровадження педагогічної просвіти батьків цих учнів щодо морального виховання в сім'ї, урахування в кореляційно-педагогічній роботі особливостей розвитку дітей із нейротичними ускладненнями, гуманістично зорієнтований процес взаємодії школи та сім'ї у моральному вихованні дітей з НУР). Впроваджено корекційно-педагогічний комплекс на основі розробленої експериментальної моделі, яка забезпечує змістово-методичне наповнення процесу морального виховання молодших школярів.

7. Долецька, С. В. Патріотичне виховання молодших школярів у процесі краєзнавчої роботи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.07 „Теорія та методика виховання” / Долецька Світлана Валентинівна ; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. – Луганськ : [б. в.], 2011. – 20 с. : табл. – укр.

Уперше визначено виховний потенціал краєзнавчої роботи як основного засобу патріотичного виховання учнів початкових класів. Розроблено, обґрунтовано та реалізовано модель патріотичного виховання молодших школярів у процесі зазначеної роботи. Удосконалено специфіку краєзнавчого виховання в початковій школі, методи та форми краєзнавчої роботи як засобу патріотичного виховання, критерії та рівні патріотичної вихованості, класифікацію засобів краєзнавства, що можуть бути використані у патріотичному вихованні молодших школярів. Подальшого розвитку набули підходи до патріотичного виховання молодших школярів.

8. Крикун, І. Є. Проблема формування працелюбства в учнів початкових класів у вітчизняній педагогічній думці (друга половина ХІХ – початок ХХ століття) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.01 „Загальна педагогіка та історія педагогіки” / Крикун Ірина Євгенівна ; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків : [б. в.], 2011. – 20 с. – укр.

Систематизовано погляди зарубіжних і вітчизняних педагогів окресленого історичного періоду щодо суті, шляхів та способів формування працелюбства в учнів початкової школи. Визначено етапи й адекватні їм провідні тенденції розвитку проблеми формування працелюбства в учнів початкової школи у педагогічній теорії досліджуваного періоду. На підставі аналізу історико-педагогічної літератури, архівних джерел і публіцистичних матеріалів виявлено й узагальнено досвід формування працелюбства в учнів початкових шкіл, що здійснювався за такими напрямками: використання виховного потенціалу навчальної праці (зміст освіти, методи навчання, шкільна організація, предмети трудового навчання), відображення питань формування працелюбства в учнів початкових шкіл на сторінках педагогічної преси; звернення до надбань етнопедагогіки. Окреслено перспективи творчого використання набутого досвіду з формування працелюбства в учнів початкових класів за сучасних умов.

9. Шаповалова, Н. Патріотичне виховання студентів педагогічного коледжу з використанням засобів ІКТ / Наталія Шаповалова // Рідна шк. – 2011. – № 11. – С. 64–67. – Бібліогр.: 8 назв. – укр.

Актуалізовано потребу розв'язання проблем, пов'язаних з вихованням патріотизму та формуванням громадянської свідомості української молоді. Висвітлено досвід патріотичного виховання майбутніх педагогів у Бериславському педагогічному коледжі, зокрема використання методу проектів. Показано переваги системи роботи із застосуванням інформаційно-комунікаційних та інтернет-технологій у патріотичному вихованні студентів. У вигляді таблиці наведено етапи, зміст та очікувані результати виконання історико-пошукової роботи за проектом „Моя родина в роки війни”. Визначено ефективні форми діяльності, спрямованої на становлення патріотичної особистості, що усвідомлює цінності рідної історії і культури, має чітку громадянську позицію та готова працювати на благо рідної країни.

10. Тимчик, М. В. Патріотичне виховання старших підлітків у процесі фізкультурно-масової роботи : автореф. дис. канд. пед. наук : [спец.] 13.00.07 „Теорія та методика виховання” / Тимчик Микола Валерійович ; Ін-т проблем виховання НАПН України. – Київ : [б. в.], 2012. – 19 с. – укр.

Розглянуто проблему патріотичного виховання старших підлітків у процесі фізкультурно-масової роботи. Проаналізовано стан дослідженості проблеми патріотичного виховання в психолого-педагогічній літературі. Уточнено сутність поняття «патріотичне виховання старших підлітків», яке потрактовано як формування в учнів VII – IX класів патріотичної свідомості, почуття вірності Батьківщині, відповідальності за свої вчинки, готовності захищати інтереси рідної школи, місцевості, України, поважного ставлення до відомих земляків, національних традицій. Вивчено досвід ЗНЗ з патріотичного

виховання старших підлітків у процесі фізкультурно-масової роботи. Охарактеризовано критерії, показники та рівні патріотичної вихованості старших підлітків у процесі фізкультурно-масової роботи. Визначено зміст, форми та методи патріотичного виховання учнів та експериментально перевірено їх ефективність.

11. Кардашова, І. Виховуємо патріотів України / Ірина Кардашова // Директор шк., ліцею, гімназії. – 2013. – № 5. – С. 60–64. – Бібліогр.: 9 назв. – укр.

Обґрунтовано, що за умов розбудови громадянського суспільства патріотичне виховання учнівської молоді є головною складовою системи навчально-виховної та позакласної роботи у загальноосвітніх навчальних закладах. Висвітлено систему роботи педагогічного колективу СЗШ № 30 м. Дніпродзержинськ з національно-патріотичного виховання учнів, домінантою якої є формування в особистості поваги до історичної спадщини та національних цінностей українського народу. Наголошено, що практична цінність представленої системи становлення громадянської позиції полягає у використанні новітніх інформаційних технологій, колективних творчих справ. Охарактеризовано пріоритетні напрями діяльності шкільного музею бойової слави з формування в учнів громадянських, комунікативних і соціальних компетенцій.

12. Кульчицький, В. Соціально-педагогічні основи патріотичного виховання у педагогічній спадщині В. Сухомлинського / Віталій Кульчицький // Молодь і ринок. – 2014. – № 3. – С. 70–75. – Бібліогр.: 14 назв. – укр.

Проаналізовано соціально-педагогічні основи патріотичного виховання у педагогічній спадщині В. Сухомлинського. Розкрито суть такого виховання в сучасних соціально-педагогічних реаліях. Висвітлено роль соціально-педагогічних основ патріотичного виховання в становленні особистості як громадянина. Обґрунтовано потребу вивчення й аналізу з погляду сьогодення цілісної поетапної системи такого виховання молоді у радянські часи. Визначено, що особистість має реалізовуватися у контексті соціального запиту та педагогічного впливу.

13. Долецька, С. Основні етапи патріотичного виховання молодших школярів засобами краєзнавчої роботи / Світлана Долецька // Молодь і ринок. – 2014. – № 3. – С. 106–111. – Бібліогр.: 7 назв. – укр.

Розглянуто основні етапи патріотичного виховання молодших школярів, які пов'язані з використанням засобів краєзнавства. Обґрунтовано концепцію формування в дитини уявлення про Малу Батьківщину як частину Великої Батьківщини, про її особисту цінність для неї нарівні з рідною оселею та сім'єю. Запропоновано етапи, які охоплюють початкову школу і спрямовані на поетапне формування уявлень дитини про патріотичні категорії від сім'ї, міста, краю до країни. Акцентовано увагу на тому, що запорукою успіху у справі патріотичного виховання молодшого школярів є послідовність, неперервність, системність та спрямованість.

НАРАТИВНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ Й ВИХОВАННЯ

(рекомендаційний бібліографічний список, частина I)

Упорядник

Самчук Л. І., зав. відділу наукової інформаційно-бібліографічної діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Ключовим завданням сучасної освіти в модернізації навчального процесу є використання інноваційних методів викладання і виховання для формування успішної, конкурентоздатної, обізнаної особистості. Один із таких методів – наративний.

Наративна („оповідна”, від англ. *Narrative* – історія, розповідь) терапія – це постмодерністський напрямок консультування, який динамічно розвивається у всьому світі і ґрунтується на ідеї про те, що життя та стосунки людей формуються в процесі соціальної взаємодії. Наративний підхід у психотерапії з’явився в 80-х роках ХХ століття, коли австралієць Майкл Уайт і новозеландець Девід Епстон опублікували книгу „Наративні засоби досягнення психотерапевтичних цілей” (http://narrativepsy.narod.ru/num1-2004_99.html). Цей підхід ґрунтується на розумінні того, що ми осмислюємо й будуємо життя на основі історій, які розповідаємо один одному та самим собі.

Проблему наративного навчання почали активно досліджувати після опублікування праць відомого американського педагога та психолога Дж. Брунера (Брунер, Дж. Культура образования / Брунер Джером ; Моск. высш. шк. соц. эконом. наук. – М., 2006. – 224 с. – (Образование: мировой бестселлер)).

Сучасне уявлення про наратив двоїсте: у широкому сенсі наратив – це сюжетно та хронологічно організоване усне або письмове оповідання, у вузькому – певний спосіб організації особистісного досвіду.

Н. В. Чепелева – член-кореспондент НАПН України, доктор психологічних наук, професор – описує поняття наративу як „замкнену оповідальну структуру, яка надає життєвим подіям послідовність та завершеність, організує їх у хронологічному або в іншому, підпорядкованому якійсь єдиній логіці, порядку”. При цьому виділяють центральну тему або декілька тем, які є головними в наративі й на яких акцентує автор. Окрім оповідача, або наратора, існує слухач, який не лише сприймає сюжет наративу, а й виступає його активним співавтором, тобто процес створення наративу є діалогічним.

Як зазначає професор М. П. Лещенко, „застосування методів наративу вимагає від учителя не стільки безпомилкового вивчення й точної передачі змісту

навчального матеріалу (краще за вчителя це зробить комп'ютерна програма), як уміння „одягнути суху інформацію” „у живу одягу слова”, яскраві барви та трепетні почуття, зробити її привабливою й особистісно значущою для учня”.

Отже, нарративне навчання – це спосіб взаємодії вчителя з учнями, що передбачає гармонійне поєднання й використання в навчально-виховному процесі вербальних методів інтерактивного засвоєння знань та застосування інформаційних джерел (автобіографічних, біографічних, педагогічних нарративів тощо), що специфічно поєднує теоретичні та практичні підходи, репродуктивну й дослідницьку діяльність на основі вивчення, узагальнення, інтерпретації та трансформації досвіду.

Зважаючи на актуальність теми, фахівці ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського підготували рекомендаційний бібліографічний список „Нарративний підхід до навчання і виховання”, мета якого – сприяти поглибленню наукових досліджень у цій сфері, узагальненню передового педагогічного досвіду та практичному втіленню принципів нарративного навчання та виховання дітей у сучасних навчальних закладах України.

До списку ввійшли бібліографічні описи авторефератів дисертацій, монографій, збірників наукових праць, публікацій у періодичних та продовжуваних виданнях та Інтернет-ресурсів. Документи розміщено за абеткою авторів і назв. Список має наскрізну нумерацію. Хронологічні рамки дібраного матеріалу – 2000–2015 рр.

Список розрахований на наукових працівників, аспірантів, учителів, студентів, які готують наукові роботи, а також на всіх, хто цікавиться вище зазначеною темою.

1. **Березко, І. В.** Нарратив майбутнього як складова автонаративу та його місце у структурі розуміння та інтерпретації власного досвіду особистістю / І. В. Березко // Актуальні проблеми психології / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – Київ, 2010. – Т. 2 : Психологічна герменевтика, вип. 6. – С. 90–104. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: <http://lib.iitta.gov.ua/1797/1/st8.pdf> (дата звернення: 15.02.15).

2. **Брега, С. С.** Воздействия нарративов на систему ценностей современного студенчества / С. С. Брега // Социология образования. – 2010. – № 6. – С. 90–95. – Библиогр.: 9 назв.

3. **Брокмейер, Й.** Нарратив: проблемы и обещания одной альтернативной парадигмы / Й. Брокмейер, Р. Харре // Вопр. философии. – 2000. – № 3 – С. 29–42. – Текст статьи доступный в Интернете: <http://galapsy.narod.ru/PsyNarrative/Brockmeier.htm> (дата обращения: 15.02.15).

4. **Брунер, Дж.** Нарратив и точные науки / Брунер Джером // Культура образования / Брунер Джером ; Моск. высш. шк. соц. эконом. наук. – М., 2006. – Гл. 6. – С. 140–152. – (Образование: мировой бестселлер).

5. **Брунер, Дж.** Нарративное конструирование реальности / Брунер Джером // Культура образования / Брунер Джером ; Моск. высш. шк. соц. эконом. наук. – М., 2006. – Гл. 7. – С. 153–174. – (Образование: мировой бестселлер).

6. **Будій, Н.** Застосування наративних технологій з дітьми молодшого шкільного віку на уроках рідної мови / Надія Будій // Наук. зап. Тернопіл. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія: Педагогіка / Тернопіл. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2009. – Вип. 2. – С. 129–135. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=juu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=PREF=&S21COLORTERMS=0&S21STR=NZTNPU_ped (дата звернення: 15.02.15).

7. **Булюбаш, Б.** Нарратив: между наукой и образованием [Электронный ресурс] / Борис Булюбаш. – Текст. дан. – 2007. – Режим доступа: <http://www.uic.unn.ru/pustyn/cgi-bin/htconvert.cgi?bulyubash.txt> (дата обращения: 15.02.15). – Загл. с экрана.

8. **Булюбаш, И.** Нарратив [Электронный ресурс] / Ирина Булюбаш, Наталья Щука, Александр Мелешко // **Gestaltlife** : [сайт клуба проф. психологов и психотерапевтов]. – Текст. дан. – 2003. – Режим доступа: <http://www.gestaltlife.ru/glossary/view/11> (дата обращения: 15.02.15). – Загл. с экрана.

9. **Бухаров, А. О.** Нарративные методы обучения в современной школе / А. О. Бухаров // Современ. наука: актуальные проблемы теории и практики. Серия: Гуманитар. науки. – 2011. – № 2. – Текст статьи доступен в Интернете: <http://www.vipstd.ru/nauteh/index.php/--gn02-11/218-a> (дата обращения: 16.03.13.).

10. **Ваховський, Л.** Наратив у історико-педагогічному дослідженні: методологічний аналіз / Л. Ваховський // Шлях освіти. – 2007. – № 1. – С. 42–45.

11. **Вуоринен, М. Л.** Педагогическая практика студентов в начальной школе: обучение в нарративной среде / Марья Лина Вуоринен, Пентти Хаккарайнен // // Культурно-историческая психология. – 2014. – № 1. – С. 118–124. – Библиогр.: 22 назв. – Текст статьи доступен в Интернете: file:///C:/Documents/Downloads/kip_2014_1_vuorinen.pdf.

12. **Гавриченко, О. В.** Нарратив как метод исследования психологических особенностей личности подростка [Электронный ресурс] / О. В. Гавриченко // All psychology = Все о психологии. – Текст. дан. – М., 2008. – Режим доступа: <http://www.allpsychology.ru/modules.php?name=Pages2&go=page&pid=23> (дата обращения: 15.02.15). – Загл. с экрана.

13. **Галів, М.** Епістемологія наративного підходу в історико-педагогічній науці / Микола Галів // Молодь і ринок. – 2014. – № 2. – С. 74–80. – Бібліогр.: 18 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Mir_2014_2_15.pdf (дата звернення: 15.02.15).

Проаналізовано зародження й розвиток наративної філософії історії, показано епістемні позиції радикально та помірковано налаштованих наративістів, визначено епістемологічні засади наративного підходу (у його поміркованому варіанті) в історії педагогіки.

14. **Галів, М.** Об'єктивність як проблема історико-педагогічного наративу / Микола Галів // Молодь і ринок. – 2014. – № 4. – С. 75–81. – Бібліогр.: 20 назв. –

Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Mir_2014_4_18.pdf (дата звернення: 15.03.15).

Проаналізовано категорію об'єктивності як інструмент історико-педагогічних досліджень, окреслено ставлення до об'єктивності в класичній, неklasичній, постнеklasичній і радянській наукових традиціях, виокремлено суперечливу оцінку об'єктивності в контексті наративного підходу, охарактеризовано критерії об'єктивності в рамках історико-педагогічних досліджень та наративізації їх результатів.

15. **Голубева, М. В.** Рефлексивное обучение активному отношению к познанию / Марина Валентиновна Голубева // Образоват. технологии. – 2011. – № 2. – С. 78–86. – Библиогр. в конце ст.

Автор статті знайомить з методами рефлексивного навчання, що поділяються на чотири групи: діагностико-аналітичні, наративні, графічні, інтерактивні.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРІВ (реферативний огляд, частина I)

Упорядник

Рабаданова Л. В., канд. філос. наук, завідувач сектору реферативної інформації відділу наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Одним із провідних завдань виховання є підготовка підростаючої особистості до життєдіяльності в оточуючому її середовищі, яке постійно змінюється. Тож випускник загальноосвітньої школи має бути готовим до цих змін. Нині школа основну увагу концентрує на наданні учням базових знань, виробленні вмінь і навичок, поза тим, недостатньо навчаючи їх приймати відповідальні рішення, критично мислити, використовувати інформаційні та комунікаційні технології, вирішувати конфлікти. Тобто йдеться про вміння самостійно діяти в конкретних ситуаціях, що чекають на людину в соціумі. Отже, створення умов для формування основ соціалізації особистості школяра є актуальною проблемою сучасної загальноосвітньої школи.

Формування особистості та її розвиток у соціумі може бути успішним лише тоді, коли будуть враховані всі зовнішні та внутрішні чинники, які на неї впливають та їх взаємозв'язки. Перш за все, це спосіб та умови життя особистості, які можуть сприяти її розвитку чи протидіяти йому, національні особливості, особливості природного середовища, різні джерела духовної культури, характер їх взаємодії, просторові та часові умови життя особистості й мікрогруп, виховні системи та індивідуальні особливості особистості, які склалися в цих системах.

1. Лохвицька, Л. Гендерна соціалізація як складова формування особистості в період дошкільного дитинства / Лохвицька Любов, Яценко Ліана // Нова пед. думка. – 2010. – № 3. – С. 49–53. – Бібліогр.: 10 назв. – укр.

Розглянуто особливості гендерної соціалізації (ГС) дітей дошкільного віку. Поняття „гендер” визначено як соціально сформовані психічні риси, ознаки, властивості суспільної поведінки суб'єкта, детерміновані його статтю. Указано, що сьогодні активізація гендерного виховання постає як першочергова. Заперечується поширена думка, що гендерна приналежність притаманна індивідові суто біологічно, натомість стверджується, що: усвідомлення належності до певної статі є результатом ГС і розвитку особистості, усвідомлення свого статевого „Я” вперше проявляється в дошкільному віці, процес асиміляції статевої ролі характеризується інтенсивним засвоєнням стереотипів поведінки. Окреслено психологічні статеві відмінності, помітні вже в ранньому віці (у сприйнятті простору і часу, у спрямованості інтересів, у поведінці). Підсумовано, що здійснюючи ГС, слід допомагати дітям в усвідомленні та прийнятті своєї статевої приналежності.

2. Підчасов, Є. В. Динаміка психологічної адаптації особистості молодшого підлітка до навчання в основній школі : автореф. дис. ... канд. психол. наук : [спец.] 19.00.07 „Педагогічна та вікова психологія” / Підчасов Євген Вікторович ; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків : [б. в.], 2010. – 21 с. – укр.

Проаналізовано поняття психологічної адаптації як інтегрального явища, визначено структурні компоненти психологічної адаптації. Розглянуто особливості адаптації до навчання в школі, зокрема в період переходу від початкової до основної школи. Розроблено розвивально-корекційну програму, спрямовану на формування адаптаційних здатностей та гнучкого адаптаційного потенціалу особистості молодшого підлітка, а також наведено результати перевірки ефективності її реалізації.

3. Пушкар, В. А. Соціальна адаптація та соціалізація дітей-сиріт, позбавлених родинного піклування / В. А. Пушкар // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – 2011. – Т. 13, ч. 3. – С. 336 – 343. – Бібліогр.: 8 назв. – укр.

Висвітлено актуальну тему присвячену аналізу умов виховання дітей в інтернатних закладах освіти та виявлення причин, які ускладнюють процес соціальної адаптації та соціалізації сиріт по закінченню освітянської установи. Показано особливості переходу від опіки до незалежності випускників шкільно-інтернатів. Проаналізовано досвід виховної роботи інтернатних закладів, який дав можливість побудувати модель системи виховання дітей та простежити, як порушення виконання виховних завдань по відношенню до дітей-сиріт впливає на їх адаптаційні можливості, соціальну адаптацію та соціалізацію. Простежено вплив психологічних, соціальних та біологічних чинників ризику, які спричиняють порушення соціальної адаптації дітей-сиріт до соціального

середовища. Охарактеризовано сфери, в яких відбувається процес становлення особистості дитини: діяльність, спілкування, самосвідомість. Визначено основні причини порушення соціальної адаптації та соціалізації дітей-сиріт: порушення первинної соціалізації дітей, зумовленої відсутністю позитивного прикладу сімейних стосунків; порушення функціонування соціальних інститутів, пов'язаних із соціалізацією, вихованням і навчанням дітей (школи, ПТУ).

4. Просандєєва, Л. Є. Психологічні засади розвитку самоцінності особистості в процесі соціалізації : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : [спец.] 19.00.07 „Педагогічна та вікова психологія” / Просандєєва Людмила Євгеніївна ; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – Київ : [б. в.], 2012. – 44 с. – укр.

Досліджено психологічні засади розвитку самоцінності особистості (СО) в підлітковому та ранньому юнацькому віці. Згідно з теоретичними настановами особистісно-ціннісного підходу побудовано авторську концепцію розвитку СО. Вивчено генезу СО підлітка та юнака здійснювалось в процесі реалізації таких основних концептуальних положень розвитку СО як: автономізація – соціалізація власного „Я” особистості (автономне освоєння соціального та автономне відторгнення і відтворення соціального); обумовленість самореалізації СО різними стратегіями її поведінки (адаптивною-неадаптивною, альтруїстичною-егоїстичною, конструктивною-деструктивною). Встановлено сутність психологічних механізмів та закономірностей функціонування СО, основні підходи її психодіагностики в підлітковому та юнацькому віці. Розроблено та впроваджено у практику навчально-виховного процесу школи та діяльність психологічної служби систему психологічного супроводу розвитку СО.

5. Кікінежді, О. М. Ідентифікація як соціально-психологічний феномен диференціації статі : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : [спец.] 19.00.07 „Педагогічна та вікова психологія”/ Кікінежді Оксана Михайлівна ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ : [б. в.], 2012. – 44 с. – укр.

Вперше проведено системне теоретико-експериментальне дослідження генези та психологічних закономірностей статево-рольової ідентифікації особистості у період дорослішання. Запропоновано й апробовано багаторівневу структурно-функціональну модель гендерної ідентичності особистості на різних вікових етапах її розвитку. Обґрунтовано особистісно-егалітарний підхід як базовий щодо вивчення розвитку гендерної ідентичності, розроблено вихідні положення (соціалізація-індивідуалізація, персоналізація) розвитку гендерного образу Я. Проаналізовано психологічні механізми (самокатегоризацію, саморефлексію, саморегуляцію) диференціації й інтеграції статеворольової поведінки, їхній зміст і форми (дихотомічну, амбівалентну, андрогінну) у системі патріархальних та егалітарних орієнтацій. Виявлено характер міжстатевих взаємин представників обох статей на основі рівності-нерівності, домінування-підлеглості шляхом наративу. Обґрунтовано критерії (домінаторність, ситуативність, паритетність) гендерної ідентичності у контексті складових (когнітивної, емоційної та поведінкової) як мотиваційного «ядра» реального та ідеального Я чоловіків і жінок. Визначено психодіагностичний інструментарій

вивчення гендерної ідентичності як показника вибору статевої поведінки особистості. Показано стереотипизованість педагогічних настановлень дорослих (батьків, вихователів і вчителів) та шляхи її подолання як умови вільного статевої самовизначення дітей.

АНОНСИ

ПОСТІЙНО ДІЮЧИЙ НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ СЕМІНАР ДНПБ УКРАЇНИ ІМ. В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО «НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ТА ЯКІСТЬ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ»

На базі Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського започатковано постійно діючий науково-методологічний семінар „Наукова бібліотека та якість сучасної освіти”.

Науковий керівник семінару –
Л. Д. Березівська, директор ДНПБ України
ім. В. О. Сухомлинського, доктор
педагогічних наук, професор.

Координатор – **С. М. Зозуля**, учений
секретар ДНПБ України
ім. В. О. Сухомлинського, кандидат
історичних наук.

Основні проблеми, що виносяться на обговорення:

- ✓ огляд ЗМІ з актуальних проблем науки та освіти;
- ✓ огляд бібліотечнознавчих видань, у публікаціях яких розкрито теоретичні питання функціонування бібліотечного фонду та його збереження;
- ✓ вивчення національного та зарубіжного досвіду щодо розвитку системи стратегічного управління бібліотекою й ролі управлінського персоналу в активізації інноваційної діяльності книгозбірень, функціонування бібліотечного простору;
- ✓ аналіз використання RFID-технологій на всіх етапах обслуговування користувачів;
- ✓ вплив Інтернету та Інтернет-технологій на діяльність сучасних бібліотек;
- ✓ вивчення досвіду видатних бібліотечнознавців України;
- ✓ створення та подальший супровід облікових записів (профілів) науковців бібліотеки в системі Google Академія;
- ✓ звіт наукових працівників ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського про участь у міжнародних та всеукраїнських наукових заходах тощо.